

MỘT SỐ SUY NGHĨ VỀ PHƯƠNG PHÁP GIÁO DỤC MONTESSORI

HỒ THỊ THANH TÂM*

Ngày nhận bài: 15/08/2017; ngày sửa chữa: 20/08/2017; ngày duyệt đăng: 22/08/2017.

Abstract: The effects of early education for children have been proved in reality. Among early education approaches, Montessori method had emphasized its particular advantages; thus, it has been selected by many kindergartens and parents. The paper discussed the effects of early education on the development of children's brain, the benefits of Montessori approach and some implications in applying this approach in early education.

Keywords: Brain development, early education, Montessori approach.

Não bộ là “cơ quan chỉ huy” quan trọng nhất của cơ thể con người. Não bộ điều khiển hoạt động của các cơ quan trong cơ thể, giúp cơ thể có phản ứng thích nghi với môi trường, giúp cơ thể con người có các hoạt động đặc thù như tâm lí, tư duy, học tập. Ở lứa tuổi mầm non, não bộ đang phát triển và dần hoàn thiện. Sự phát triển của não bộ chịu ảnh hưởng của các yếu tố bên trong và bên ngoài cơ thể, đặc biệt là vai trò của các yếu tố giáo dục. Lựa chọn phương pháp giáo dục đúng sẽ tạo điều kiện tốt nhất để não bộ trẻ phát triển tối ưu. Vậy giáo dục sớm và phương pháp Montessori có ý nghĩa như thế nào đối với sự phát triển não bộ của trẻ nói riêng cũng như phát triển cơ thể trẻ nói chung?

1. Ý nghĩa của giáo dục sớm đối với sự phát triển não bộ ở trẻ em

Theo nhiều nghiên cứu khoa học, đặc biệt là các nghiên cứu trên sự phát triển não bộ trẻ em, não con người phát triển mạnh nhất, hơn bất kì loài sinh vật nào. Sự phát triển não bộ của trẻ em thể hiện qua sự tăng lên về số lượng và kích thước tế bào thần kinh, sự biệt hóa các tế bào thần kinh, tăng các sợi nhánh và sự myelin hóa các sợi thần kinh dẫn tới tăng về mối liên hệ giữa các tế bào thần kinh cũng như sự dẫn truyền các xung động thần kinh trong hệ thần kinh của trẻ. Trọng lượng bộ não của trẻ mới sinh khoảng 380- 400g, một tuổi tăng gấp đôi khoảng 780g, hai tuổi khoảng 950g, ba tuổi tăng gần gấp ba, đến 9 tuổi đạt khoảng 1300g, gần tương đương não người lớn. Như vậy, từ 0-3 tuổi tế bào não phát triển nhanh nhất, thay đổi lớn nhất. Mặt khác, mối liên hệ giữa các tế bào thần kinh sẽ tăng lên khi cơ thể trẻ được đặt trong một môi trường để trẻ tham gia các hoạt động. Khi môi trường xung quanh tác động vào cơ thể trẻ thông qua các giác quan thì sẽ tạo nên các dấu vết trên não, đó chính là các đường liên hệ thần kinh tạm thời, là cơ sở sinh lí của phần xạ có điều kiện ở trẻ. Trẻ càng nhiều phần xạ có điều kiện thì càng thông minh, linh hoạt, nhanh nhẹn...

Một đặc điểm của tế bào não là hoạt động càng nhiều thì phát triển càng nhanh, nếu hoạt động ít hoặc giảm hoạt động thì sẽ giảm dần chức năng của tế bào não bộ. Mặt khác, não bộ phát triển theo từng giai đoạn nhất định. Nếu chúng ta có tác động phù hợp thì giúp chức năng của não bộ phát triển tối ưu. Vì vậy, chúng ta nên hướng dẫn cho trẻ học từ sớm khi quá trình học đến với chúng một cách tự nhiên nhất thông qua việc khám phá thế giới xung quanh mỗi ngày. Theo nhiều nhà khoa học thì giáo dục sớm cho trẻ phải bắt đầu ngay từ 0 tuổi, khi vừa lọt lòng. Não có khả năng tiếp nhận mọi vấn đề nếu chúng được đưa vào não theo đúng phương pháp và ở những thời điểm thích hợp.

Thông qua việc giáo dục sớm một cách khoa học, không những giúp trẻ thơ phát triển bình thường, thúc đẩy sự phát triển đại não, nâng cao năng lực trí tuệ của trẻ, mà còn là biện pháp hữu hiệu khai thác tiềm năng đại não của trẻ, giúp trẻ có thể giới nội tâm phong phú. Tuy vậy, có nhiều bậc cha mẹ chưa hiểu được điều đó, thường đợi trẻ sau 2 tuổi biết nói, mới bắt đầu coi trọng giáo dục sớm. Do đó, đã bỏ lỡ thời gian mà trẻ có thể học được nhiều nhất.

Giáo dục sớm cho trẻ là chúng ta khuyến khích trẻ tự khám phá thế giới xung quanh, trực tiếp tiếp xúc với những vật thể tự nhiên, để qua đó thể hiện chính bản thân trẻ, dẫn đến sự vận động của não bộ, giúp phát triển tư duy. Thông qua đó, cha mẹ sử dụng ngôn ngữ dạy cho trẻ tri thức sẵn có một cách có mục đích, có kế hoạch để thúc đẩy sự phát triển của các giác quan của trẻ. Vì trẻ nhận thức thế giới xung quanh, phát triển trí tuệ phải thông qua các giác quan này. Từ đó thúc đẩy sự phát triển của đại não và khai thác trí tuệ từ trẻ.

Thực tế chứng minh rằng: trẻ thích học, thích chơi hơn các hoạt động khác. Chính vì vậy, cần phải khơi dậy sự hứng thú với việc học của trẻ để chúng có thể

* Trưởng Cao đẳng Sư phạm Trung ương

chủ động tiếp nhận và học hỏi những điều mới và bổ ích trên đường đời của chúng sau này. Mặt khác, đặc điểm của trẻ lứa tuổi mầm non là học mà chơi, chơi mà học. Do đó, các nhà giáo dục cần phải biến những trò chơi thành những cơ hội để cho trẻ học và cần làm cho những việc học của trẻ trở nên hứng thú hơn; người lớn cũng cần phải định hướng các trò chơi cho trẻ. Từ đó, trẻ sẽ được học tập một cách tự nhiên và hiệu quả.

2. Ưu điểm của phương pháp Montessori khi giáo dục sớm cho trẻ mầm non

2.1. Giới thiệu phương pháp Montessori.

Phương pháp Montessori là một phương pháp giáo dục trong đó coi trọng các tiềm năng của trẻ và nỗ lực để phát triển tiềm năng này bằng một môi trường giáo dục thân thiện, cởi mở với giáo viên được đào tạo sâu về chuyên môn kèm theo các đồ dùng học tập được thiết kế đặc biệt.

Phương pháp giáo dục Montessori sáng lập bởi nhà giáo, bác sĩ người Ý Maria Montessori (1870-1952), hiện nay khắp nơi trên thế giới đã áp dụng rộng rãi phương pháp Montessori vào chương trình giảng dạy tại các trường học của Mỹ, Anh, Pháp, Hà Lan, Canada, Australia, Nhật Bản, Trung Quốc, New Zealand... Phương pháp này đặc biệt xây dựng nền tảng cơ bản cho một đứa trẻ từ 0-6 tuổi. Đây là giai đoạn trẻ có sự phát triển về mặt não bộ, khả năng tiếp thu và học hỏi kiến thức mạnh nhất, nhanh nhất so với các giai đoạn về sau của con người. Nếu giai đoạn này bị bỏ lỡ sẽ không có cơ hội lần hai để kích hoạt tối đa tiềm năng não bộ mà trẻ có. Đồng thời, những ưu điểm trong trẻ cũng không thể phát huy trong những giai đoạn về sau.

2.2. Ưu điểm của phương pháp Montessori.

So với các phương pháp giáo dục truyền thống khác, phương pháp Montessori có một số ưu điểm sau:

- *Chấp nhận sự duy nhất của mỗi trẻ và cho phép trẻ phát triển tùy theo những khả năng riêng của mình và thời gian riêng của mình.* Trẻ không phải gồng mình để theo kịp các bạn hay phải chờ để các bạn bắt nhịp với mình. Trong một lớp học thông thường, tất cả các bé cùng học theo một giáo án đã định sẵn với cùng tốc độ. Chúng ta biết rằng khả năng ở mỗi trẻ là khác nhau và chúng cũng có những niềm ham thích khác nhau. Có trẻ giỏi toán, có trẻ học ngôn ngữ rất nhanh hay nhiều ví dụ khác nữa. Trẻ cũng yêu thích những thứ khác nhau. Chính vì các trẻ đều khác nhau nên sẽ thật thiếu thực tế nếu ta cứ mong rằng khả năng tiếp thu của chúng là như nhau. Nhờ vào sự lặp đi lặp lại mà Montessori lồng ghép vào trong

phương pháp của bà, mỗi đứa trẻ có thể học một kĩ năng nào đó cho đến khi thuần thục.

- *Trẻ học bằng các giác quan khác nhau,* nhờ đó sẽ kích thích sự phát triển và hoàn thiện các giác quan của trẻ. Những năm đầu đời là thời điểm mà các giác quan trong cơ thể trẻ phát triển nhanh nhất. Phương pháp Montessori đã có bộ giáo cụ trực quan vô cùng phong phú, đa dạng, thông minh, đẹp... sử dụng trong quá trình giáo dục trẻ, tác động vào các giác quan của trẻ, giúp trẻ phát triển một cách tối ưu nhất.

- *Trẻ được học bằng các cách học khác nhau:* một số trẻ học rất nhanh qua hình ảnh, một số khác phù hợp với âm thanh, có những trẻ học qua chuyển động của cơ thể và cảm nhận, cũng có những em có thể học qua việc kết hợp nhiều loại hình khác nhau... Các giáo viên Montessori được đào tạo để có phương pháp tác động vào các giác quan của trẻ. Từ đó, cô giáo sẽ căn cứ vào đặc điểm của từng trẻ để giúp trẻ có cách học phù hợp với đặc điểm riêng của mình.

- *Trẻ được học cách tập trung chú ý.* Tập trung chú ý là một trong những kĩ năng đóng vai trò nền tảng cho việc học, nhưng lại hay bị bỏ qua trong các trường học truyền thống. Khi áp dụng phương pháp Montessori sẽ giúp trẻ rèn luyện khả năng tập trung trong quá trình tham gia hoạt động vui chơi học tập trong ngày.

- *Trẻ được tôn trọng và đối xử đúng mực:* Với phương pháp Montessori, trẻ không ngừng hoàn thiện con người tương lai của mình. Montessori cho rằng trẻ cần được đối xử tôn trọng như một người lớn, mặc dù trẻ còn khá non nớt. Với Montessori khi trẻ sai thì người lớn phải hiểu rằng đó cũng là cơ hội để tìm hiểu điều gì chưa đúng và giúp trẻ tự tìm ra giải pháp đúng đắn hơn. Sự chú trọng vào xây dựng lòng tự tôn ở trẻ, cùng với sự quan tâm đến mọi người sẽ giúp trẻ phát triển tích cực về mọi mặt, và giúp trẻ cũng học cách tôn trọng quyền lợi của những người khác.

- *Trẻ sẽ trở nên tự lập:* Montessori hiểu rằng trong mỗi đứa trẻ luôn có động lực tích cực để trở nên tự lập. Tính tự lập rất quan trọng bởi nó có liên hệ trực tiếp đến lòng tự trọng, năng lực và tinh thần hợp tác của trẻ. Trong lớp học Montessori trẻ có thể tự tiếp cận giáo cụ trong lớp học nên không phải lúc nào chúng cũng cần đến sự giúp đỡ của người khác để lấy được đồ. Do đó, các đồ dùng học tập cần được thiết kế vừa vặn cho bé sử dụng và các bé được tự do chọn công việc mình thích. Người giáo viên cũng được huấn luyện để khuyến khích trẻ tự lập qua việc cho phép trẻ tự phục vụ bản thân ngay khi trẻ có thể.

- *Trẻ được rèn luyện kĩ năng sống thiết yếu để trở nên chủ động hơn:* Mục tiêu của phương pháp Montessori là nuôi dưỡng động lực bên trong mỗi

đứa trẻ, tạo điều kiện tối đa để trẻ được khám phá theo những mối quan tâm của bản thân. Sự nuôi dưỡng này được bắt đầu ngay khi trẻ tham gia vào lớp học. Tự do học hỏi và tìm thấy những niềm ham thích của bản thân sẽ hình thành khả năng sẵn sàng tiếp thu, cả những lĩnh vực mà thường không mấy hấp dẫn trẻ khi ở trong môi trường giáo dục truyền thống.

- *Trẻ được học về trật tự.* Điều này mang lại cảm giác an toàn và thoải mái cho trẻ để tự chủ. Mọi người, kể cả trẻ nhỏ đều thích sự ngăn nắp, trật tự hơn là hỗn loạn bởi vận hành trong một môi trường ngăn nắp thì sẽ dễ dàng hơn. Sự ngăn nắp trật tự giúp trẻ tự lập vì chúng có thể dễ dàng tìm được học cụ mình cần dùng tiếp mà không cần sự giúp đỡ. Được dạy để duy trì trật tự đó, trẻ sẽ học cách chú ý đến người khác và nhận ra mình phải chăm lo cho những vật được dùng chung - đây chính là nền tảng của sự hợp tác. Tính trật tự trong mỗi lớp học Montessori hiện hữu trong các hoạt động thường nhật: từ cách thiết kế các hoạt động, cách sắp xếp đồ dùng, cách chia sẻ đồ dùng với bạn, cách ăn nói ứng xử, cách đi lại, cách vệ sinh cá nhân... Qua đó, trẻ học được các kĩ năng xã hội cần thiết cho cuộc sống của trẻ sau này.

Với những ưu điểm như đã phân tích ở trên, hiện nay phương pháp Montessori đang được nhiều trường mầm non và phụ huynh ưu tiên lựa chọn cho con em mình.

3. Một số lưu ý khi dạy học theo phương pháp Montessori tại gia đình

Tuy nhiên, cũng giống như các phương pháp học khác, khi dạy học theo phương pháp Montessori rất cần sự phối hợp và thống nhất giữa nhà trường và gia đình trong quá trình giáo dục trẻ mầm non. Phụ huynh sẽ là người song hành cùng cô giáo để cụ thể hóa các bài học ở trường cho trẻ, giúp trẻ luyện tập hàng ngày. Khi dạy học cho trẻ, giáo viên mầm non cần trao đổi, thống nhất, phối hợp với phụ huynh để có hiệu quả cao nhất. Trong quá trình ứng dụng phương pháp Montessori vào việc hướng dẫn cho trẻ tại nhà, các bậc phụ huynh cần lưu ý một số vấn đề sau:

- *Đơn giản hóa.* Khi nói chuyện với trẻ, bố mẹ nên sử dụng cách diễn đạt đơn giản nhất để cho trẻ dễ hiểu, tránh cách diễn đạt dài dòng phức tạp. Trẻ càng nhỏ tuổi, lời nói của bố mẹ càng phải ngắn gọn, rõ ràng.

- *Bình tĩnh và kiên nhẫn.* Trong thực tế đây là vấn đề mà rất nhiều bậc phụ huynh khó thực hiện được bởi tâm lí bố mẹ nào cũng muốn con nghe lời và làm theo những gì mà mình chỉ dạy. Muốn trẻ thực hiện được một yêu cầu nào đó của bố mẹ thì phải cho trẻ thời gian để trẻ thực hiện, bố mẹ không nên nóng vội, hãy kiên nhẫn chờ đợi trẻ. Cái quan trọng nhất đối với

trẻ là được làm, được trải nghiệm chứ không phải kết quả của hành động đó.

- *Không có phần thưởng hay trừng phạt.* Bố mẹ cần chú trọng đến việc dạy con tự chịu trách nhiệm, bởi việc đó sẽ khiến con cảm thấy áp lực. Trong thực tiễn cuộc sống, khi bố mẹ dễ dàng trong việc trao phần thưởng hay trừng phạt trẻ thì việc đó trở nên không có tác dụng. Khi con làm sai, làm hỏng một việc nào đó, hãy để con tự làm lại, cho con làm quen với việc chịu trách nhiệm với hành động của mình.

- *Duy trì sự tập trung.* Khi bé đang tập trung chơi với một món đồ nào đó, không nên xen ngang bé, bé cần sự tập trung để tìm ra nhiều cách chơi của riêng mình, cũng như giải quyết vấn đề gặp phải trong lúc chơi. Đây là cách hữu hiệu để rèn tính tập trung cho trẻ.

- *Trực quan.* Nếu chỉ nói mà không thực hành sẽ khiến trẻ quên ngay, do đó, chúng ta cần tạo cho trẻ một không gian và thời gian để tự mình trải nghiệm, khám phá. Trong quá trình trẻ trải nghiệm, nếu bản thân trẻ có nhu cầu thì trẻ sẽ đề nghị sự giúp đỡ của bố mẹ. Một đặc điểm sinh lí của trẻ mầm non là hay bắt chước. Vì vậy, các hành động của người lớn chính là trực quan rất có ý nghĩa đối với quá trình giáo dục trẻ.

Trong giai đoạn hiện nay, giáo dục sớm đang được xã hội quan tâm đặc biệt. Các phương pháp giáo dục cũng đa dạng, phong phú, trong đó phương pháp Montessori là một trong những phương pháp kích thích được sự phát triển tối ưu của trẻ, tạo cơ hội cho trẻ trải nghiệm, gây được hứng thú và sự say mê ở trẻ. Tuy nhiên, trước khi áp dụng phương pháp Montessori vào chăm sóc, giáo dục trẻ đòi hỏi các nhà giáo dục, nhà trường, các giáo viên mầm non cũng như các bậc phụ huynh cần nghiên cứu về nội dung, phương pháp thực hiện, điều kiện cơ sở vật chất... một cách kĩ lưỡng để có thể thực hiện một cách đúng đắn và hiệu quả nhất. □

Tài liệu tham khảo

- [1] Glenn Doman- Janet Doman - Susan Aisen (2016). *Dạy trẻ về thế giới xung quanh*. NXB Lao động - Xã hội.
- [2] Nguyễn Gia Khánh (2009). *Bài giảng Nhi khoa tập 2*. NXB Y học; tr 244-248.
- [3] Tạ Thủy Lan - Trần Thị Loan (2009). *Sự phát triển thể chất trẻ em lứa tuổi mầm non*. NXB Giáo dục Việt Nam; tr 216-241.
- [4] Lý Lợi (2014). *Phương pháp giáo dục Montessori*. NXB Đại học Sư phạm; tr 23-46.
- [5] Phùng Đức Toàn (2010). *Phương án 0 tuổi*. NXB Lao động - Xã hội.